

Hejl, František

Český obchod na krakovském trhu po Bílé hoře

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1961, vol. 10, iss. C8, pp. [228]-250

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101868>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

FRANTIŠEK HEJL (Brno)

ČESKÝ OBCHOD NA KRAKOVSKÉM TRHU PO BÍLÉ HOŘE

I

Studium dějin mezinárodních vztahů v celé šíři a ve všech oblastech je nesporně významným úkolem marxistické historiografie, má velký význam nejen teoretický, ale i praktický. V oblasti teorie přispívá k hlubšímu poznání obecných vývojových zákonitostí v jejich konkrétních projevech a k správnému chápání specifičnosti vývoje národních společností. Napomáhá poznat přínos a vklad vlastního národa k obecnému vývoji a správně pochopit souvislost jeho historie s obecnými dějinami. Praktický význam studia mezinárodních vztahů tkví v tom, že odhalujíc tradice vzájemných vztahů mezi národy posiluje proletářský internacionalismus, upevňuje morální politickou jednotu pracujících jednotlivých socialistických zemí a jednotu socialistického tábora jako celku, napomáhá boji pracujících proti kapitalistickému vykořisťování a dává jasnou perspektivu jejich konečného vítězství.

Takto pojaté studium mezinárodních vztahů nebylo ovšem po roce 1945 ihned obecně přijímáno a chápáno. Československá historiografie sice věnovala značnou pozornost dějinným vztahům českého a slovenského národa s našimi sousedy, v prvé řadě s východoslovanskými národy a s národem polským. Vyšla řada studií a monografií, ba přikročilo se i k pokusům o syntézi dějin vztahů našich zemí se sousedními národy. Avšak s dosaženými výsledky nelze se spokojit. Většina prací publikovaných před rokem 1948/49 je ještě poplatná starému idealistického pojetí dějin a pozitivistické tradici metody historické práce; některé práce jsou spíše registrací faktů, byly psány bez potřebného citu pro základní a vedlejší, pro obecné a zvláštní, či mechanicky řadily vedle sebe různorodé (neorganické) skutečnosti bez znalosti vývojových zákonitostí.

Teprve po roce 1948 nastává zásadní a definitivní obrat. Českoslovenští historikové usilují o to, aby podali obraz národní minulosti v těsné souvislosti s dějinami obecnými, aby odhalili a zachytili vztahy a souvislosti československých dějin s historií ostatních národů, především spojitosti a vztahy s dějinami bratrských slovanských národů.

Přes nesporné úspěchy naší historiografie, kterých jsme dosáhli v oblasti studia mezinárodních vztahů, jeví se tu určitá nerovnoměrnost. Poněkud lépe jsme informováni o našich mezinárodních vztazích v oblasti kulturního a politického dění nežli o vztazích v oblasti ekonomiky a výroby. Platí to jak o době starší, tak i o dějinách doby nové a nejnovější. Chybí nám dosud jak potřebná syntéza dějin průmyslové a řemeslné výroby a obchodu, tak i potřebné monografie o jednotlivých úsecích. Buržoasní historiografie věnovala problematice dějin výroby a obchodu minimální pozornost. Kromě toho práce, které se touto otázkou zabývaly, jsou dnes metodicky, teoreticky, ba i faktograficky daleko překonány. Platí to v plné míře o pracích

Wintrových,¹ ve své době objevných a průkopnických, stejně jako o studii Mendlově.²

Novou etapu ve studiu mezinárodních obchodních vztahů epochy feudalismu zahájily práce Františka Grause,³ J. Janáčka⁴ a Františka Kavky.⁵ Z prací slovenských historiků je třeba uvést studie Pavla Horvátha.⁶ Otázky obchodních vztahů se dotkla i Darina Lehotská ve svých monografiích o slovenských městech.⁷

Studium dějin vztahů našich zemí s národy střední, východní a jihovýchodní Evropy je ústředním výzkumným úkolem katedry dějin SSSR, střední a jihovýchodní Evropy Filosofické fakulty University J. E. Purkyně v Brně. Kolektiv katedry pod vedením prof. Macůrka nejen provedl již velkou práci heuristickou v našich i zahraničních archívech, ale publikoval již řadu prací jak v československých, tak i v zahraničních (sovětských, polských, rumunských, bulharských a albánských) vědeckých časopisech. O tento kolektivní výzkum se opírá i nedávná obsáhlá studie J. Macůrka (za ediční spolupráce M. Rejnuše) „České země a Slovensko ve století před Bílou horou.“⁸

Přehlédneme-li tedy dosavadní historickou produkci pojednávající o mezinárodních obchodních vztazích českých zemí období feudalismu, publikovanou po roce 1945, je nepopíratelné, že ve srovnání s předchozím obdobím se rozvíjela nesrovnatelně rychleji, je daleko bohatší a teoreticky i metodologicky na vyšší úrovni. Teritoriálně obsáhla naše obchodní vztahy se zeměmi střední Evropy, v prvé řadě s Uhrami, Sedmihradskem, Moldavskem, Polskem⁹, s Litvou a s oblastmi východoslovanskými.¹⁰

Chronologicky se většina studií vztahuje na dobu předbělohorskou, zvláště na období 16. a počátek 17. století. Rok 1620 přesahuje pouze práce Františka Kavky.¹¹ Synteticky (ovšem pouze na základě literatury a publikovaných pramenů) jsou zpracovány dějiny česko-ruských obchodních styků v 10.—18. století.¹²

Přehlédneme-li dosavadní výsledky a stav naší historiografie v této oblasti, vyvstává před námi úkol ještě s větším úsilím rozvinout studium hospodářských vztahů našich národů s ostatními zeměmi střední Evropy. Při tom období po roce 1620 do poloviny 18. století je vpravdě „bílým místem“.

II

České zboží na krakovském trhu

Studium obchodu, obchodních a hospodářských vztahů mezi jednotlivými zeměmi je nesporně důležité pro poznání charakteru výroby a směny v jednotlivých zemích, pro poznání stupně rozvoje výrobních sil v tom kterém odvětví řemeslné výroby. Zahraniční obchod nejen umožnil rozšiřovat výrobu, ale — a to považují za zvlášť důležité — je výslednicí rozvoje výroby v daném prostředí, která přesáhla potřeby místního trhu a trhu omezeného hranicemi státu a je s to uplatnit se na fóru mezinárodním. Zahraniční obchod je tedy určován výrobou, stupněm jejího rozvoje, stupněm rozvoje výrobních sil. Z této závislosti rozvoje výroby a zahraničního obchodu vyplývá pro nás závěr, že studium zahraničního obchodu není důležité pouze pro poznání obchodu „sama o sobě“, ale pro konečné poznání vlastní výroby, vlastního rozvoje výrobních sil.

Studium zahraničního obchodu, mezinárodních obchodních vztahů našich zemí se sousedními oblastmi naráží ovšem na vážné překážky povahy heuristické. Platí to o studiu dějin našeho zahraničního obchodu vůbec a v období po Bílé hoře zvláště.¹³

Poznání rozsahu a charakteru zahraničního obchodu našich zemí předpokládá usilovné soustavné studium v zahraničních archívech, v archívech těch zemí, kam

směřoval náš zahraniční obchod. Jinak budeme stále odkázáni pouze na konstatování cizí literatury aniž nabudeme představu o konkrétním rozsahu a povaze našeho zahraničního obchodu.

Za svého krátkého studijního pobytu v Polsku v listopadu 1959, kde jsem studoval především rukopisy a dokumenty k problematice mezinárodních vztahů za národně osvobozenického boje ukrajinského národa v polovině 17. století, obrátil jsem svou pozornost i k fondům městského archivu v Krakově, na jehož mimořádný význam pro studium dějin obchodu upozornily již práce Romana Rybarského,¹⁴ Stanislava Kutrzeby a J. Ptašnika.¹⁵ Svou pozornost jsem zaměřil výlučně ke studiu celních knih a podařilo se mi v časově krajně omezených možnostech statisticky zpracovat celní registra za rok 1624. Je to pouze velmi malá část úkolu, jehož zpracování jsem si vytkl.¹⁶

Hlavní pramennou základnou, o níž svou úvahu o česko-polských obchodních vztazích opírám, jsou krakovská celní registra.¹⁷ Nepoužil jsem ostatních bohatých rukopisných fondů (městských knih, soudních knih apod.), které pro poznání česko-polských obchodních vztahů přinášejí jen sporadický materiál doplňujícího charakteru.¹⁸

Celní registra svou povahou jsou jedinečným dokumentárním pramenem. Obsahují pravidelně denně vedené zápisy o průjezdu obchodníků do Krakova a z Krakova. Byla vedena soustavně a až na nepatrné výjimky jsou úplná pro ta léta, z nichž se nám dochovala. Vedle jména obchodníka či formana (vozky) uvádějí důsledně druh zboží a jeho proclívací hodnotu, zpravidla i jeho množství. V převážné většině údajů se za jménem obchodníka či vozky uvádí jeho původ, odkud zboží veze, či kam směřuje se zbožím v Krakově nakoupeným. Značná část zápisů původ proclívatele uvádí pouze obecně: „z Moraw“, „do Węgier“, či prostě „za hranice“. Vedle těchto údajů skýtají nám celní knihy — a to zcela důsledně (konečně k tomu účelu byly vedeny) — záznamy o výši vyměřeného a zaplaceného cla. Poměrně značná pečlivost, s níž se celní knihy vedly, umožňuje rozlišovat vývoz a dovoz zboží od prostého dálkového obchodu, kdy obchodník pouze Krakovem projížděl. V registrech nechybějí ani údaje, které nám umožňují určit krakovského obchodníka, který se významněji účastnil obchodu s cizinci na krakovském trhu či mimo něj. U některých zápisů proclívaného zboží se totiž uvádí, komu je zboží určeno; vezl-li obchodník či voza zboží pro více krakovských velkoobchodníků, tu se zpravidla uvádí, jaké množství zboží náleželo jednotlivým kontrahentům. Konečně celní záznamy nás zpravují i o způsobu dopravy zboží.

Hodnotíme-li celkově význam celních knih pro poznání rozsahu a charakteru krakovského obchodního ruchu, tu třeba zdůraznit, že i přes svou stručnou až lakonickou výmluvnost jsou jedinečným pramenem. Konkrétnost a soustavnost záznamů pravidelně vedených podle kalendářních dnů nenechává nás na pochybách o hodnověrnosti jednotlivých údajů.¹⁹

*

Krakov jako středisko obchodu dosáhl značného významu již v desátém století.²⁰ Jeho význam vzrůstal od poloviny 11. století v souvislosti s prohlubujícím se procesem dělby práce. Rozhodující vliv na vzrůst významu Krakova jako předního polského obchodního centra (vedle Poznaně, Gdańska, Vratislavi a později Toruně) měl rozvoj vnitřního trhu. Tento proces intenzivně probíhal od přelomu 12.—13. století a zvláště se urychlil od poloviny století 13., po zahlazení následků tatarského

vpádu. Rozšíření zbožní výroby na vesnici podmiňovalo rozvoj řemesla a obchodu ve městě, podporovalo rozšiřování místního a růst vnitřního trhu. Výhodná poloha Krakova na významných dálkových obchodních cestách, spojujících střední Evropu s Baltem a východoslovanské oblasti se střední a západní Evropou²¹ a současně rozvoj obchodních vztahů mezi jednotlivými oblastmi Polska, které ve 14. a zvláště v 15. století tvořily již pevnou hospodářskou vazbu, podmiňovaly mimořádný význam krakovského trhu nejen v rámci Polska samého, ale v celé oblasti středoevropských hospodářských vztahů. Nucená regulace obchodních cest, udělení práva skladu (Vladislavem Lokietkem v r. 1306) a poskytování celní svobody krakovským kupcům na celém území tehdejšího Polska (1288, 1306), postavení Krakova v rámci středoevropského obchodu značně upevnilo.²² Toto své mimořádně významné postavení mezi polskými městy podržel si Krakov v 15. a do značné míry ještě v 16. stol. Koncem 16. stol. se svými 28 000 obyvatel náležel k největším 8 polským městům.²³

V druhé polovině 16. stol. obecné pronikání zbožné peněžních vztahů na vesnici a rychlý růst režijního velkostatku — fołwarku, orientujícího se na výrobu (obilí i živočišnou) pro export, vytvářely nové podmínky pro rozvoj nových měst. Potvrzuje to i skutečnost, že v 2. polovině 16. stol. a v 1. pol. 17. stol. bylo založeno 100 nových měst, z nichž valná část ovšem byla vysazena na feudálních latifundiích. Jejich funkcí bylo další zvýšení důchodů feudálních latifundistů (magnátů) a jako prostředek tu plně posloužila propinace. Takto vzrůstal výnos peněžní renty odváděné řemeslníky ve prospěch feudální vrchnosti města. Přitom nově založená města (to zvláště platí pro poměry v oblasti Velkopolska) a magnátská latifundia vytvářela určitý hospodářský celek a tím se zmenšovalo zázemí pro trh dosavadních starých měst. V Malopolsku docházelo pak k jinému jevu, který však v podstatě plnil poslání jako nově založená města velkopolská: U dosavadních měst se vytvářela nová střediska řemeslné výroby a obchodu, ovšem vyloučená z jurisdikce města a podřízená feudální vrchnosti, ať již jí byl starosta či jiný představitel feudální třídy.

Za současné existence privilegia svobodného obchodu, jehož se dostalo polským feudálům, zakládání nových měst v 2. polovině 16. a v 1. polovině 17. století nebylo ve prospěch měšťanstva jako celku, ale posilovalo hospodářskou nezávislost a autarknost feudálního dvorového hospodářství. Současně rozvoj vesnického a dvorového řemesla ještě prohluboval tento proces a jeho neblahé důsledky se plně projevil v drastické podobě až v 2. polovině 17. a v 18. stol. Celý proces, který v Polsku probíhal zvláště intenzivně od poloviny 16. století, omezoval směnu mezi svobodnými městy a vrchnostenskou vesnicí, vylučoval z ní hlavního konsumenta — chlopa a zpočátku zeslaboval a od poloviny 17. století podlamoval hospodářské, sociální a politické postavení i význam polských měst. Proto od poloviny 17. století dochází v Rzeczzi Pospolité k trvalému úpadku významu měst.

Všechny tyto nové jevy ve vývoji ekonomiky polského společenství v 2. polovině 16. a v 17. století se v plné šíři dotkly nejprve středních a malých měst, t. zn. velké většiny všech polských měst, která svou ekonomikou byla poutána na nejbližší okolí. Rovněž trvalá anarchie (od doby rokoše Zebrzydowského) a časté konfederace neplaceného žoldnéřského vojska tu spolupůsobily. Nepříznivým důsledkům déle odolávala města, jež se orientovala především na zahraniční obchod, v prvé řadě Krakov. Leč i v jeho sociálně ekonomické funkci je patrná postupná stagnace, a to proto, že v důsledku vzrůstající poptávky po polském obilí na západních trzích a při celkové orientaci dvorové výroby pro export²⁴ obchodní cesty se postupně přesouvaly do severněji položených oblastí Rzeczzi Pospolité. Jedině rozvinutý tradiční zahraniční obchod s karpatskou oblastí, se Slezskem a s českými zeměmi uchránil

Krakov před tím, že důsledky změn, k nimž postupně docházelo v polské ekonomice, se jeho postavení nedotkly s takovou drastičností jako jiných polských měst a že v 1. polovině 17. století Krakov měl dostatek sil zachovat si svůj význam obchodního a řemeslnického centra.

K vyslovení této téze nás opravňují fakta, jež nám pro poznání rozsahu a směru krakovského obchodu skýtají celní registra. Se studiem celních register jsme sice teprve na počátku a jejich zpracování si vyžádá ještě značného úsilí, přesto však dosavadní výsledky analýsy celních register pro rok 1624 odhalují dosud neznámá fakta o rozsahu a charakteru krakovského trhu a o česko-polských obchodních vztazích.

*

Studujeme-li lakonicky stručné záznamy krakovských celních register z r. 1624, tu zjišťujeme, že čeští obchodníci a formani přijížděli či přicházeli do Krakova takřka pravidelně každý týden. Procházeli krakovskou celnicí jednotlivě, zpravidla však ve skupinkách 2—3 obchodníků či vozků.²⁵ Svě zboží dopravovali nejčastěji na velkých formanských vozech; nejednou (zvláště menší obchodníci — kramáři) nesli své zboží v krosnách „na sobie“,²⁶ či ve vacích na koních anebo konečně použili ochoty jiného obchodníka, případně formana, který jim někdy zboží svezl.²⁷ Pouze ojediněle se setkáváme s přímým svěděctvím o větším počtu povozů: Tak 18. ledna projel celnicí Krause z Opavy „cum sociis“ se 6 vozy se solí. Ovšem podobné zápisy jsou v této době velmi řídké. Z toho se ovšem nedomníváme, že by k hromadnému příjezdu několika vozů (nejednou téhož obchodníka či formana) nedocházelo častěji. Totiž krakovští celníci koncem prvé čtvrtiny 17. století neměli již zájem na tom, aby ve svých zápisech uváděli počet povozů či koní, s nimiž moravští obchodníci či povozníci přijížděli na krakovský trh.²⁸ Proto o příjezdu většího počtu povozů téhož obchodníka neb povozníka můžeme soudit pouze podle množství zboží, které deklaroval. Tu zvláště jičínští formani, dopravující značné množství moravského sukna do Krakova, přijížděli s větším počtem vozů. Tak 10. května 1624 Štěpán Bauer z Jičína proclívá najednou 974 postavů moravského sukna, které přivážel různým krakovským obchodníkům; 17. června proclívá 220 postavů sukna jičínský měšťan Jiří Rožinský a za měsíc (17. VII.) opět 557 postavů. 136 sudů uherského vína, které vezl holešovský žid Marek, a 74 sudů téhož vína, které vezl Ondřej Wiesner z Jičína, muselo být přepravováno na řadě povozů.

Na základě studia celních register lze učinit závěr, že v dopravě zboží z českých zemí do Krakova se ve stále větší míře uplatňovali čeští i krakovští povozníci, kteří koncem 1. čtvrtiny 17. století přepravili většinu zboží. I když uzavírání obchodů výlučně bylo záležitostí kupců, jejich účast na přepravě zboží klesá. Celní registra ovšem nedovolují přesně specifikovat vývoj sociálně ekonomických vztahů mezi kupcem (obchodníkem) a povozníky. Charakterisovat tento vztah výlučně jako „námezdní poměr“, je při nejmenším unáhlené. Máme za to — a zápisy register i přes svou skoupost tomu nasvědčují — že se na obou stranách (v Krakově i v českých, zvláště východomoravských městech) vyvinulo povoznictví v samostatnou oblast podnikání. Proto vztah samostatného povozníka a obchodníka (či výrobce) lze s větší charakterizovat jako námezdní. Je to patrné i z toho, že se již v 16. stol. stále rozhodněji prosazovala tendence regulace výše přepravného od jednotky zboží, jež bylo závislé na vzdálenosti přepravy a případně i na počtu koní v záprahu. Na vyšší platu za přepravu měla ovšem vliv i současná situace v zemi, zvláště bezpečnost dopravy. Proto se přepravní taxy za jednotku zboží do téhož místa měnily takřka každoročně.²⁹

Tak např. v roce 1535 se za přepravu jednoho centu zboží z Krakova do Vilna platilo 48 grošů, v r. 1536 50 grošů, 1547 opět 48 grošů atd.³⁰

Mnozí povozníci z českých měst přijíždějí do Krakova několikrát do roka, takřka v určitých intervalech, a přiváželi zboží pro různé krakovské příjemce. Tak Jan Saidel z Příbora, který se specialisoval na vývoz moravského sukna, přibyl do Krakova 10. května, 16. června, 17. července a 1. září. Nazpět vyvážel pálenku, kořenů a malé množství mýdla. Ve velkém přepravoval moravské sukno Jiří Rožinský z Jičína, který za dvě cesty do Krakova vyvezl pro různé krakovské obchodníky 777 postavů moravského sukna.

Rovněž jako nezávislí povozníci vystupují tu Lutzman z Jičína, Tomáš Piš z Příbora, Šimon Čížek z Lipníka, Jura Miloš a Jan Kus z Opavy a Ondřej Krepka z Karviné, který zajížděl se zbožím nejen do Krakova, ale 18. června projížděl krakovskou celnici do Lublina, kam dopravoval 6 „bel“ moravského sukna.

Podobné postavení celkem nezávislého povozníka v přepravě zboží mezi českými zeměmi a Krakovem si zajistil i krakovský měšťan Martin Pacoszka, s nímž se na cestě mezi Moravou a Krakovem r. 1624 setkáváme několikrát. Do Krakova přivážel různým obchodníkům moravské plátno a sukno, na Moravu pak zajížděl s kožemi, orientálními tkaninami a pod.

Ve všech těchto případech povozníci vystupují jako nezávislí podnikatelé připravující zboží určené různým obchodníkům.

Vedle těchto samostatných povozníků zajišťovali transport zboží formani, kteří byli ve službě obchodníků. Většinou do Krakova přiváželi menší množství zboží z různých moravských, českých a slezských měst a nejednou provázeli obchodníka na jeho cestě do Krakova. O charakteru vztahu mezi obchodníkem a formanem celní registra pochopitelně zcela mlčí. Stejně se z celních register nic nedovídáme o vztazích mezi samostatným povozníkem a námezdními vozky, které si najímá na cestu do Krakova při větším počtu vozů. Je pravdě nejspodnější, že v obou případech šlo o námezdní poměr.

V prvé čtvrtině 17. století se nadále setkáváme s případy — a to ještě častými — že přepravu zboží zároveň s nákupem či prodejem si obstarával obchodník sám. Takto přijížděli do Krakova frydečtí měšťané Jiří Joch (6. II.), Jiří Pasirovský (12. II.), Jiří Přesný (28. II.), Zachariáš Tauer (16. II.) a Michal Šindler (11. III.) z Jičína, Kašpar Moc z Ostravy, Pavel Kostka z Meziříčí (16. III.), Pusovský z Fulneku (27. II.), Petr Valentin z Rožnova (19. VII.), Petr Fabián z Příbora (20. VII.) a četní další. Výše placeného cla a specifikace dopravovaného zboží svědčí o tom, že ve všech citovaných případech šlo o relativně malé množství.

Nejednou na krakovský trh přicházeli z Moravy se svým zbožím i přímí výrobci: 28. února proclíval „své“ výrobky — dřevěné konve a talíře — Jiří Wagner z Lipníka, 26. II. přinesl konve Jiří z Lipníka, 7. a 21. května opět přinesl „na sobie“ totéž zboží Bartoš Bohuš z Lipníka, 3. VI. Pavel Fox přivezl do Krakova 21 štuček plátna „swoiej roboty“. Uvedené doklady o přítomnosti přímých výrobců z Moravy na krakovském trhu je třeba považovat spíše za výjimky nežli za pravidlo.

Na základě rozboru údajů celních register k otázce přepravy zboží mezi českými zeměmi a Krakovem možno učinit tento závěr: Čilý obchodní ruch, jehož jsme svědky koncem 1. čtvrtiny 17. století, zajišťovali jednak samostatní čeští a méně již krakovští povozníci, dále formani či vozkové zámožnějších kupeců. Nadále se setkáváme s tím, že obchodník si sám obstarával přepravu zboží, a to povozem, na koni či konečně v krosně na zádech. Přímí výrobci-řemeslníci přicházeli se svými výrobky na krakovský trh pouze sporadicky.

Protože celní rejstříky v drtivé většině jednotlivých zápisů jmenovitě uvádějí jméno a původ kupce či povozníka, je možno učinit si celkem bezpečnou představu o tom, které oblasti, města či místa a v jaké míře se podílela na českém obchodu s Krakovem. V celních zápisech se nejčastěji setkáváme s městy východomoravské oblasti, která ležela buď přímo či poblíž významné obchodní cesty vedoucí z Krakova Moravskou branou na Přerov, kde se tato cesta rozdělovala jednak na Olomouc a pokračovala dále do Čech, jednak na Vídeň, odkud opět bylo známé spojení s rakouskými a jihoněmeckými obchodními středisky a dále pak s Benátkami a severoitalskými městy. Obchodní cesta Moravskou branou byla — jak přesvědčivě dokládají celní rejstříky — hlavní obchodní tepnou mezi českými zeměmi a Malopolskem. Proto východomoravská a severomoravská oblast spolu s Krnovskem, Opavskem a Těšínskem měla rozhodující podíl na tomto obchodě. Koncem prvé čtvrtiny 17. století jsme svědky značného poklesu účasti měst středomoravské, jihomoravské a západomoravské oblasti. Na rozdíl od 15. a 16. století, kdy obchodníci z Olomouce, z Prostějova, z Brna a z Jihlavy se významně účastnili obchodního ruchu na krakovském trhu,³¹ nyní po Bílé hoře se tu s nimi setkáváme zcela výjimečně. Obchodníci z Čech takřka mizí: Za celý rok 1624 přijeli do Krakova pouze dva obchodníci z Prahy (pražský žid Mendel přivezl židovské knihy a s krámským zbožím přibyl Jakub Rosenberg). Jejich podíl v rámci celkového rozsahu českého obchodu s Krakovem je zcela zanedbatelný.³² Rozhodující postavení v česko-malopolském obchodu zaujala města východomoravská, v prvé řadě Lipník,³³ dále pak Frýdek,³⁴ Jičín,³⁵ Příbor,³⁶ Opava.³⁷ Podstatně nižší je podíl ostatních moravských měst. Několikrát do roka zavítali do Krakova obchodníci z Rožnova,³⁸ z Meziříčí,³⁹ Ostravy,⁴⁰ Fryštátu,⁴¹ Prostějova⁴² a z Krnova.⁴³ Jednou (zřídka vícekrát) dojeli do Krakova obchodníci z Uničova, Olomouce, Těšína, Hlučína, Jablunkova, Šenova, Fulneku, Bílovce, z Klobouk, Holešova a z Uherského Brodu. Podíl obchodníků z těchto míst na celkovém objemu obchodu je nepatrný.

Přímého obchodu Krakova s českými zeměmi se čile účastnili krakovští měšťané a židé. Uplatňovali se zvláště v exportu českého zboží do Krakova (především sukna, plátna a moravského vína). V českých zemích nakupovali ve velkém sukno krakovští měšťané Stanislav Burgoni, Jan Chmielowski, Vojtěch Olchowicz, Gierat Surchus a žid Lenk Szymonowicz, moravské víno přiváželi krakovští židé Marek, Izák a Pavel, kteří zároveň vždy přiváželi i jiné zboží (měď, med, sušené švestky a pod.). Krakovští obchodníci se relativně nejvíce podíleli na dovozu moravského vína, jehož sami dovezli téměř 50% z celkového vývozu na krakovský trh. Absolutně (co do výše hodnoty dovezeného zboží) byl však nejvýznamnější podíl krakovských obchodníků a povozníků na vývozu moravského sukna, jehož v r. 1624 vyvezli 675 postavů,⁴⁴ t. j. asi 20% celkového vývozu z českých zemí. I když aktivní účast Krakovanů na obchodním ruchu s českými zeměmi byla značná, přesto obchod a zvláště jeho realizace zůstává pevně v rukou českých obchodníků, kteří jsou hlavními dodavateli našeho zboží na krakovský trh.⁴⁵

*

Skutečnost, že celní rejstříky takřka soustavně specifikují druh a množství zboží, s nímž se obchodovalo, nám umožňuje učinit si celkem přesnou představu o rozsahu obchodu s jednotlivými druhy zboží.

Na prvním místě ve vývozu z českých zemí do Krakova stojí sukno, důsledně v zápisech označované jako moravské. Středisky jeho exportu byla východomoravská města: Nový Jičín, Frýdek, Příbor a v menší míře Karviná, Fulnek a Opava. Vedoucí

postavení v exportu sukna zaujal Nový Jičín, odkud bylo vypraveno 5 zásilek o celkovém množství 1775 postavů. Na druhém místě stojí Příbor, odkud se přivezlo 696 postavů. Poměrně menší množství sukna se vyvezlo z Frýdku (124 postavy), z Fulneku (16 postavů) a z Opavy (8 postavů). Karvinský povozník vyvezl 6 balů (balíků) sukna⁴⁶, které ovšem nebylo vyrobeno místními soukeníky, ale pravděpodobně pocházelo z Opavska. Krakovští obchodníci a různí povozníci vyvezli 12 balíků a 675 postavů moravského sukna, jehož původ celní rejstříky neuvádějí. Tedy celkem v r. 1624 bylo vyvezeno 3834 postavů moravského sukna.

Při studiu vývozu moravského sukna koncem 16. a v první čtvrtině 17. století naši pozornost upoutává nejen původ moravského sukna, odkud se do Krakova přiváželo, ale i množství, vyvezené v jednotlivých letech, jak ukazuje tato tabulka:

Vývoz moravského sukna v 2. pol. 16. a 1. čtvrtině 17. století

Místo	1584 ⁴⁷		V. 1591—XII. 1593 ⁴⁸ postavů	1624	
	bal.	post.		balíků	postavů
Frýdek	—	—	—	—	124
Fulnek	—	—	—	—	16
Jičín Nový	—	—	více než 200	—	1775
Jihlava	—	—	více než 100	—	—
Karviná	—	—	—	6	—
Meziříčí	—	86	—	—	—
Olomouc	2	841	480	—	—
Opava	—	—	?	—	8
Prostějov	—	421	—	—	—
Přerov	—	—	více než 300	—	—
Příbor	—	98	—	—	696
Krakované	—	—	?	—	675
různí	—	552	453	12	—
Celkem	2	1998	asi 1800	18	3294

Jak se přesvědčujeme z údajů tabulky, celková linie vývozu moravského sukna měla vzestupnou tendenci. Za období 40 let (od r. 1584 do r. 1624) vzrostl vývoz 1,87krát, a to proti roku 1584 asi o 87% a proti průměru z let 1591—1593 dosáhl takřka šestinásobku. Z toho možno učinit závěr, že počátkem 90. let došlo k přechodnému poklesu vývozu moravského sukna do Krakova. Domníváme se, že příčinu dočasného poklesu třeba spatřovat ve válečných událostech na hranici slezsko-polské za Maximiliánovy kandidatury na polský trůn. Náš závěr potvrzuje i ta skutečnost, že uvnitř období od května 1591 do prosince 1593 dochází opět k rychlému vzestupu vývozu.⁴⁹ Přechodný charakter poklesu vývozu sukna, k němuž došlo na počátku 90. let 16. století, nemůže tedy ovlivnit celkovou křivku vývozu, která měla stále vzestupnou tendenci.

Zajímavé jsou údaje tabulky o původu vyváženého sukna. V r. 1584 se na vývozu podíli v první řadě Olomouc, následovaná Prostějovem (z Příbora a z Meziříčí se vyvezlo jen menší množství sukna) a toto své postavení si obě města podržují ještě v devadesátých letech 16. století. Koncem první čtvrtiny 17. století stojí však v popředí východomoravská města, především Nový Jičín a Příbor a export olomouckého, prostějovského a přerovského sukna zcela poklesá. Podobný osud stihl i západ-

moravské centrum soukenictví — Jihlavu. Takto se vývoz moravského sukna přeusouval z oblasti západomoravské a středomoravské ve prospěch východomoravských měst, kde v důsledku rozvíjející se valašské kolonizace a vzrůstu stád ovcí byla zajištěna dostatečná surovinová základna pro rozvoj soukenické výroby, která produkovala nejen pro místní spotřebu, ale vydobyla si významné postavení v zahraničním obchodu.⁵⁰ Pravděpodobně již v druhé polovině 16. století a zvláště pak od počátku 17. století ve východomoravské oblasti došlo k rychlému rozvoji výrobních sil ve městech jako Nový Jičín, Příbor a Fulnek. Náš závěr potvrzují v první řadě údaje o celkovém objemu vývozu soukenické řemeslné produkce a její stále vzestupný charakter.

Krakovská celní registra i přes svou strohost seznamují nás alespoň s největšími odběrateli moravského sukna na krakovském trhu. S některými jsme se již seznámili při rozboru způsobu obchodu a dopravy mezi českými zeměmi a Krakovskem (viz str. 234). Vedle obchodníků, přímo zajiřdčících na Moravu, hlavními odběrateli moravského sukna ve velkém byli: Samuel Cyrus, který přijal dvě zásilky (10. V. a 17. VII.) o 883 postavech, Sebastian Cyrus (145 postavů), Ondřej Jarzyna (převzal rovněž 2 zásilky — 10. V. a 17. VII. — o 415 postavech); Šimon Trombkowicz nakoupil 195 postavů (31. V. a 1. IX.), Biedermann 80 a Stanislav Januszowicz 51 postavů. Se jmény těchto krakovských obchodníků se pravidelně setkáváme při zápisech o dovozu velkého množství moravského sukna. Protože však moravské sukno dopravovali formani a obchodníci (výjimečně i přímí výrobci) i v menším množství, domníváme se, že celní registra nás seznamují pouze neúplně se jmény Krakovanů, kteří se zabývali obchodem českým suknem.

Značné množství vyvezeného moravského sukna i velké zásilky, které přijímali jednotliví krakovští obchodníci, nesporně svědčí o tom, že moravské sukno bylo vítaným předmětem obchodu na krakovském trhu.⁵¹ Moravské sukno nalézalo odbytiště nejen v samém Krakově a v jeho nejbližším okolí, ale vyváželo se do ostatních polských a ukrajinských měst (Lvov)⁵² a zvláště pak do Uher — v první řadě na Slovensko — a dále do Sedmíhradska. Na tomto meziobchodu se podíleli nejen krakovští,⁵³ ale i cizí kupci. Z celkového množství 3834 postavů, vyvezených v r. 1624 do Krakova, na krakovský meziobchod připadá asi 32%. V meziobchodě je nejvíce zastoupeno Slovensko, kam se prodal 401 postav, významné místo zaujímají města v Rzeczi Pospolité (Kazimierz, Lublin, Lvov aj.) s 262 postavami, do Uher (bez bližšího určení) se prodalo 201 postav a sedmíhradští kupci nakoupili 314 postavů.

Hlavními odběrateli moravského sukna na Slovensku byly Košice (259 postavů), Kežmarok (74 postavy) a Nové Město (40 postavů). Košičtí obchodníci Jánuš Telcery, Štefan Mader, Jurek Poličník, Kašpar Czalai a František Tragauer, kežmarský Frei a novoměstský Jan Volkovič nakupovali moravské sukno ve velkém, zpravidla několik desítek postavů najednou. Pouze nevelké množství moravského sukna nakoupili na krakovském trhu kramáři z Martina (2 postavy), ze Žiliny (4 postavy), z Hlohovce (13 postavů), z Lubovle (5 postavů) a z Podolince (1 postav). Poněkud překvapuje, že při cílem obchodním spojení Prešova s Krakovem, jež nezvratně dokumentují celní registra, byl sem určen pouze 1 postav. Není vyloučeno, že mnozí z obchodníků, u nichž se prostě uvádí, že vezou zboží „do Uher“, pocházeli právě z Prešova. Snad totéž bude platit i o Levoči, jejíž obchod s Krakovem byl velmi rozsáhlý a spojení takřka týdně pravidelné. V případě Levoče je možné, že si svou potřebu moravského sukna uspokojovala přímým obchodem s Moravou; již v 2. polovině 16. století se sem buď přímo či prostřednictvím Žiliny dováželo moravské sukno.⁵⁴

Je rovněž otázkou, pro který trh bylo určeno sukno, nakoupené zvláště košickými obchodníky v Krakově. Na tuto otázku marně hledáme odpověď v údajích krakovských celních register. Nedomníváme se totiž, že by veškeré množství bylo určeno pouze pro košický místní trh. Lze oprávněně vyslovit domněnku, že se část sukna, Košickými nakoupeného v Krakově, prodávala dále, především do měst pohraniční oblasti sedmihradské.⁵⁵ Ovšem tu bezpečnější odpověď může dát jen další studium košických třicátkových register.

Z měst polsko-litevského státu hlavními odběrateli moravského sukna byli lublinští kupci, kteří jej nakupovali nejen v Krakově, ale měli i přímé obchodní spojení s Moravou. Sem se v r. 1624 vyvezlo celkem 248 postavů a 20 štuček moravského sukna. Menší množství sukna bylo určeno pro Kazimierz, Lvov, Pinczów aj. Tento obchod byl však zcela v rukou buď krakovských či lublinských židů.

Další nejvýznamnější oblastí, kam směřoval krakovský meziobchod moravským suknem, bylo Sedmihradsko. Sedmihradská města, především Oradea (Varadín, Nagyvárad), Cluj (Claudiopolis, Kolosvár, Klausenburg, Kluž) a Sibiň (Sibiu) vedle Brašova velmi intenzivně rozvíjela své obchodní styky se střední Evropou. Sedmihradský obchod středoevropským zbožím, který se opíral o podporu ústřední moci uherských králů, se orientoval i na trhy východní oblasti, především Moldavska a Valašska a udržoval od poloviny 14. století čilý obchodní styk s Budínem a zvláště s Vídní.⁵⁶ Ruku v ruce se zesílením obchodních vztahů s Vídní zkvétal i obchod sedmihradsko-polský, v němž významné postavení zaujal právě Kluž (Cluj), Oradea (Varadín) a Sibiň.⁵⁷ Po vpádu Turků do střední Evropy a zřízení budínského pašalíku (1541) dočasně slábnou obchodní vztahy sedmihradských měst s Vídní a Budínem a naopak vzrostl význam sedmihradsko-polského, především krakovského obchodu. Přední místo v obchodních vztazích Sedmihradska s Polskem postupně zaujal Kluž, ležící na „velké cestě“ z Uher do Sedmihradska a zároveň spojené prostřednictvím Košic s polským Krakovem, Jaroslaví a Lvovem. Prostřednictvím Krakova přicházelo již koncem 16. století — jak na základě rozboru kluzských rejstříků tricesimy z let 1599—1636 ukázal Fr. Kavka⁵⁸ — i české sukno. Závěry, k nimž dospěl Kavka, nám zpřesňují údaje krakovských celních register. Na základě jejich zápisů nakoupili sedmihradští kupci v r. 1624 v Krakově celkem 314 postavů moravského sukna; v popředí stojí především kluzští obchodníci, a to Štefan Királyi (ve třech jízdách vyvezl 171 postavů moravského sukna) a Ferenc Szadkai, který najednou nakoupil 37 postavů. 106 postavů nakoupili v Krakově velkavaradínští obchodníci Michal Kovacs, Martin Sivo a Štefan Literatus.

Údaje o krakovském meziobchodu moravským suknem, vyváženým do Uher (na Slovensko) a do Sedmihradska, nejsou ovšem úplné. Tyto údaje pro rok 1624 třeba ještě zvýšit o 164 postavy, u nichž kromě obchodníka jména a množství se nám nepodařilo zjistit místo určení. Celní registra uvádějí, že šlo o vývoz „do Wegier“ a důsledně nerozlišují oblast vlastních Uher od Sedmihradska. Máme za to, že se nedopustíme většího omylu, jestliže neurčené 164 postavy proporcionálně rozdělíme mezi Uhry a Sedmihradsko podle dřívě identifikovaného vývozu.

Na druhém místě v českém exportu do Krakova bylo plátno. Podobně jako při vývozu českého sukna i tu se uplatňují — jak ukazuje naše tabulka — ve stále větším rozsahu východomoravská města:

Vývoz plátna z českých zemí do Krakova koncem
16. a na poč. 17. století

Místo	V/1591—XII/1593 ⁵⁹	1624
	štučky	štučky
Bílsko	625	—
Lipník	asi 350	255
Jičín	—	—
Brno	125	—
Dvorce	—	—
Praha	—	—
Fryštát	—	494
Frýdek	—	22
Valašské Meziříčí	—	5
z Moravy	—	75
Celkem	asi 1100	851

Jak ukazuje tabulka, přední místo ve vývozu plátna zaujal Lipník a Fryštát a celkem nepatrné množství vyvezli frýdečtí a valašsko-meziričíti obchodníci. Podle údajů celních rejstříků z r. 1624 zcela mizí export obchodníků z měst střední Moravy a z Prahy. Celkově lze říci, že export moravského plátna do Krakova stál daleko za vývozem sukna. Hlavním dovozcem plátna na krakovský trh byly slezské a lužické oblasti.

Vývoz moravského plátna byl zcela v rukou moravských obchodníků a povozníků. Na celkovém vývozu 851 štučky v r. 1624 podíl se Krakované pouze 24 štučkami, množstvím takřka zanedbatelným v poměru k celkovému objemu vývozu; toto zboží proclil krakovský měšťan Martin Pacoszka.

Hlavními odběrateli moravského plátna, pokud je vůbec můžeme zjistit, byli většinou střední a drobní krakovští obchodníci. Tak 17. VI. proclíval Jiřík z Lipníka 60 štuček plátna a deklaroval jako příjemce krakovské obchodníky Rogalicovou, Urbanovou a Adama Buszka; 3. července povozník Hofman z Lipníka přivezl 30 štuček Janu Gaskovi a 70 štuček Dilerovi; 8. července přivezl Šimon Čížek z Lipníka 5 štuček obchodnici Andrzejové, 4 štučky Šimonu Mazykovi a 28 štuček Adamu Pieczkovi; o měsíc později (14. VIII.) Matěj Čížek z Lipníka dodal Martinovi Fardowiczovi 42 a Stanislavovi Brücknerovi 16 štuček plátna.

Na otázku, zda vývoz moravského plátna byl určen pouze pro místní krakovský trh či zda jej krakovští obchodníci dále vyváželi, nelze dát jednoznačnou odpověď. Při poměrně malém rozsahu vývozu moravského plátna do Krakova dalo by se předpokládat, že bylo určeno převážně pro místní spotřebu. Všimli jsme si velmi pozorně reexportu dováženého zboží z Krakova do ostatních polských, středoevropských a východoevropských měst. S moravským plátnem jsme se tu však nesetkali.⁶⁰

Vývoz ostatních výrobků textilní řemeslnické výroby z českých zemí do Krakova byl po Bílé hoře takřka zanedbatelný. Pouze výjimečně se setkáváme se zápisy o dovozu nepatrného množství ubrusů, cvilichu, punčoch, rukavic, různých druhů nití apod. Tu hlavní potřebu krakovského obchodu a jeho reexportu uspokojovalo především Slezsko, Sasko, západoevropské oblasti, Benátky a v některých případech i oblasti Orientu.

Vedle Slezska severomoravská oblast se významně podílela na dovozu kovů a ko-

vových řemeslnických výrobků na krakovský trh. Roku 1624 se z Opavy a Bruntálska dovezlo 14 sudů a 400 kusů travních kos,⁶¹ z nich část se pak dále vyvážela na Ukrajinu a do Uher, zvláště na Slovensko, kam v tomto roce (1624) dodali krakovští obchodníci 630 kusů (do Hlohovce, Nového Města n/V. a Oravy). Z kovů se z našich zemí do Krakova vyvezlo celkem malé množství, a to 1 q cínu (dovezl Šindler z Jičína) a 12 q mědi, kterou v českých zemích nakoupil krakovský žid Marek. Marně pátráme po zápisech o vývozu oceli, nožířských výrobků a drátů, jejichž vývoz do Malopolska byl poměrně značný ještě v devadesátých letech 16. století. Je pravděpodobné, že se tu již odrazila zvýšená poptávka po oceli a železářských výrobcích v důsledku válečných událostí třicetileté války.

Vývoz ostatních řemeslnických výrobků z českých zemí do Malopolska je zcela nepatrný. Dominik Fišer z Lipníka dovezl skleněné tabule v hodnotě 15 zlotých, forman Bartoš Kreпка z Karvinné 29 dřevěných sudů, Jurek Vágner, Bartoš Bohuš a Osmolský donesli „na sobie“ dřevěné džbery a nádobí, s krámským zbožím přibyl Tomáš Kramář z Lipníka a Jakub Rosenberg z Prahy (v hodnotě 66 zlotých). Z Krnova přivezl Jan Süßler 13 rezí papíru.⁶² I toto množství papíru je zcela nepatrné, uvědomíme-li si, že v téže době bylo z Krakova jen do Sedmíhrad a do Uher (včetně Slovenska) vyvezeno 280 rezí papíru.

Významnou složkou českého exportu do Krakova bylo pivo, které se vyváželo výlučně z Opavy a již v 16. století mělo své jméno a získalo si oblibu mezi krakovskými měšťany. Jeho vývoz v 2. polovině 16. a v 1. čtvrtině 17. století měl stále stoupající tendenci. Nesporně o tom svědčí doklady, které jsou dnes známy pro některá období 16. a počátku 17. století: tak r. 1584 vyvezli Opavané 3 bečky piva,⁶³ v letech 1591—1593 34 bečky⁶⁴ a v r. 1624 již 52 beček.⁶⁵ Vycházíme-li z předpokladu, že tehdejší pivní bečka byla zpravidla desetivědrová, představoval by nám vývoz za r. 1624 celkem 260 hl.⁶⁶ Vývoz piva byl takřka zcela v rukou Opavanů a celní zápisy pouze příležitostně vzpomínají dovozce z jiných měst (např. Jakuby Szczyпка z Ratiboře) či samé Krakovany (např. Pavla Bonkowieckého, který přivezl 3 sudy). Vývoz opavského piva byl výlučně určen přímo pro městskou krakovskou spotřebu, jak o tom svědčí registra, v nichž se v tomto období nesetkáváme ani s jedním údajem, který by svědčil o dalším reexportu opavského piva do areálu krakovského trhu mimo město.

Na druhém místě ve vývozu zemědělských produktů z Moravy do Krakova bylo víno, jehož dovoz byl převážně v rukou židovských obchodníků, a to jak moravských, tak i krakovských. Podle celních register z r. 1624 bylo dovezeno celkem 40 sudů a 6 věder moravského vína.⁶⁷ Krakovští židovští obchodníci přiváželi moravské víno zpravidla zároveň s jiným zbožím (nejčastěji s krámským) nebo zároveň vezli i víno západoslovenské, v prvé řadě svatojurské. Tak např. 10. XII. 1624 Ondřej Wiessner z Jičína proclil 8 sudů vína moravského a 74 sudů vína západoslovenského, uváděného jako víno uherské; 16. XII. Marek žid z Holešova přivezl 13 sudů moravského vína a 136 sudů vína „uherského“. I když vývoz vína z Moravy byl relativně významnou součástí našeho obchodu s Krakovem, přesto však vzhledem k celkovému dovozu vína na krakovský trh je jeho množství zcela nepatrné. Tato skutečnost nám zvláště vynikne, srovnáme-li si vývoz vína z Moravy s dovozem uherského vína: Za tutéž dobu prostřednictvím obchodníků z Prešova, Bardějova, Levoče, Košic, Kežmarku, Tokaje, Sabinova, Lubovle, Dukly, Prievidze, Lupče či samými Krakovany a malopolskými feudály bylo dovezeno celkem 6537 sudů uherského vína, tedy množství věru úctyhodné.⁶⁸

Pravidelně se vyvezlo z Moravy do Krakova i určité množství chmele, medu,

sušených švestek a octu. Ovšem množství těchto produktů bylo tak malé, že nemá vliv na celkový charakter a skladbu česko-malopolského obchodu v této době.

III

Dovoz z Krakova do českých zemí

Import polského a (východního) zboží z Krakova do českých zemí zachovává si svůj již tradiční charakter. V první řadě šlo o dovoz surovin pro rozvinutou řemeslnickou výrobu kožedělnou a soukenickou, dále o produkty, v nichž české země byly odkázány na dovoz, v první řadě o sůl, dále pak o polotovary, jejichž spotřebu nestačila krýt domácí produkce (olovo), o orientální koření a některé speciální druhy textilních výrobků. Významnou položkou v krakovském exportu do českých zemí byly solené ryby a kořalka.

Přední místo v importu polského zboží zaujímaly kůže, které se dovážely buď surové či vydělané. Lipničtí obchodníci a povozníci se nejvíce podíleli na jejich dovozu (za rok dovezli 490 kusů volských koží). Teprve za nimi následovali Opavané a odběratelé z Prostějova, Krnova a Bílovice. Celkem nepatrné množství koží bylo určeno do Přibora a Frýdku. Takřka polovina importu polských koží byla v rukou moravských židů.

Srovnáme-li údaje o dovozu koží, které dnes jsou známé pro některá léta 16. století (viz tabulku), s údaji z r. 1624, tu od 90. let 16. století je až příliš nápadný pokles importu koží z Krakova do českých zemí.

Údaje o vývozu volských koží z Krakova do českých zemí
v 16. a poč. 17. století (v kusech):

Místo	1509/10 ⁶⁹	1533/4	1549/50	1584 ⁷⁰	V/1591—XII/1593	1624
Brno	36	—	4253	—	—	—
Bílovec	—	—	—	—	—	80
Frýdek	—	—	—	—	—	6
Jičín	—	909	113	—	—	—
Krnov	—	—	—	—	—	66
Lanškroun	—	702	—	—	—	—
Lipník	—	—	—	—	—	490
Nové Město	—	2140	—	—	—	—
Olomouc	876	200	—	2335	—	—
Opava	—	—	2393	4859	2363	116
Prostějov	—	2270	600	—	—	98
Přibor	—	—	—	1222	—	4
Morava	—	—	—	—	870	557
Celkem	912	6221	7359	8416	3233	1417

Jak ukazuje tabulka, vývoz koží z Krakova do českých zemí neustále vzrůstal od počátku 16. století. Jestliže v prvním desetiletí stěží dosahoval 500 kusů ročně, v třicátých letech 16. století se již dovezlo průměrně 3100 kusů, koncem 40. a počátkem 50. let asi 3700 ks, v r. 1584 dosáhl pak import koží z Krakova 8416 kusů za jediný rok. Vzhledem k těmto údajům, které dnes máme k dispozici, je rozsah

importu v 90. letech 16. století a konečně v roce 1624 až nápadně malý. I když ještě nelze bezpečně říci, co bylo bezprostřední příčinou tohoto prudkého poklesu, máme za to, že nejsme daleko pravdy, když vyslovíme domněnku, že na přelomu osmdesátých a devadesátých let 16. století příčinou poklesu importu koží přes Krakov byly válečné události na hranici polsko-slezské za Maxmiliánovy kandidatury a zápasu o polský trůn. V pozdější době tu nesporně působila skutečnost, že Vratislav (a vedle ní Poznaň) strhla na sebe vedoucí postavení v exportu východního zboží do českých zemí.^{70a}

Zároveň s poklesem importu volských koží a juchty projevuje se i pokles v dovozu ostatních druhů koží. Tak v r. 1624 telecích koží bylo dovezeno pouze nepatrné množství — 293 kusy, ač v letech 1591—1593 jen Opavané dovezli 5667 kusů; není bez zajímavosti, že Opavané v r. 1624 zcela mizí jako odběratelé telecích koží, ačkoli v 16. století patřili k předním jejich dovozcům.⁷¹ O vývozu ostatních druhů kůže a kožešin nemáme z r. 1624 žádných zpráv. Zdá se nám být takřka nepravděpodobné, že by vývoz kožišin zcela ustal. Ovšem při celkovém poměrně soustavném a téměř úplném vedení celních register, o jejichž hodnověrnosti na základě dnešních poznatků můžeme jen stěží pochybovat, je třeba počítat s tímto jevem jako se skutečností a teprve další studium a srovnání údajů krakovských celních register s prameny z městských archívů našich (případně i slovenských) může nám dát bezpečnou odpověď.

Tradičně významnou součástí polského exportu přes Krakov do zemí střední Evropy byla wieličská sůl. Přiváželi ji k nám výlučně čeští formani a vozkovi, kteří zajížděli do Krakova s řemeslnickými výrobky a na zpáteční cestě zpravidla vezli sůl. Množství soli, které k nám bylo přivezeno v r. 1624, nelze přesně určit, protože zápisy pouze konstatují vývoz soli bez bližšího údaje o jejím množství. Je tomu tak proto, že obchod se solí byl regálem a povozníci v Krakově platili pouze průjezdní poplatek z koní bez ohledu na množství vyvážené soli. Proto se celní úředník spokojil se stručným záznamem, jako např.: Jan Smolař z Přerova „pod solá“. Vývoz soli dosahoval značného množství a v r. 1624 daleko převyšoval počet sta vozů. Hlavními jejími odběrateli byla města Jičín, Opava, Krnov, Ostrava, Příbor, Frýdek, Lipník, Uničov, Olomouc, Fryštát, Hlučín, Přerov a Mírov. Při převozu soli se nejčastěji setkáváme s jičínskými povozníky, kteří za 1 rok vyvezli více než 50 vozů, Opavané projeli 18krát, Ostravané 5krát atd. Opravdu značné je množství soli vyvezené Jičínskými a nelze se domnívat, že bylo určeno pouze pro místní trh. Proto lze právem vyslovit soud, že se polská sůl z Jičína dále rozvázela do ostatních moravských měst.

Vzrůstající tendenci zaznamenává vývoz sledů. Jestliže ještě pro devadesátá léta 16. století Matějek konstatuje, že vývoz ryb byl zcela nepatrný (za celé období delší dvou a půl roku se vyvezly pouze 2 sudy do Opavy), údaje z r. 1624 zcela mění jeho závěry: Pouze jičínská obchodníci dovezli 23 sudů sledů, frýdečtí 4 a po 1 sudu soleňých sledů odváželi z Krakova obchodníci z Meziříčí a Šenova.⁷²

Stále větší podíl v česko-polských obchodních vztazích zaujímal vývoz pálenky. Jestliže ještě v 16. století byl celkem nepatrný a nijak neovlivňoval celkovou strukturu krakovského exportu na Moravu a do Čech,⁷³ v r. 1624 stává se jednou z nejvýznamnějších složek exportu. Za jediný rok se dovezlo 1651 nádob pálenky.⁷⁴ Zřejmě poptávka po tomto zboží u nás značně vzrůstala. Hlavními odběrateli byla Opava, kam se podle záznamů celních register vyvezlo 836 nádob, Příbor (353), Prostějov (250) a Jičín. Pálenku nakupovali moravští obchodníci nejen v malém množství (po 1 či několika nádobách), ale převážně se setkáváme s nákupem či přepravou velkého množství vždy několika desítek nádob najednou. Ba nejsou řídké

případy, že se deklarovalo i více než 100 nádob (např. Jakub žid z Prostějova deklaroval 150 nádob, Jurek Miloš z Opavy 100, Tomáš Piš z Příbora 203, Kryštof Kulmirz z Opavy 200, Jan Zelenka z Opavy 150 a Matouš Pailer 114).

Rovněž ve značném množství se k nám dovážela polská ovčí vlna, především pro potřebu našich severomoravských soukenických dílen. I když výroba vlny s rozvojem chovu ovcí u nás vzrůstala, zřejmě nemohla a nestačila krýt poptávku stále se rozvíjejícího soukenictví. Takřka monopolní postavení v dovozu polské vlny si zajistila Opava, kam v r. 1624 bylo vyvezeno 38 q a 8 liber vlny, a to 22 q 8 liber vlny jemné a 16 q hrubší, tzv. garbarské.

Dovoz ostatních zemědělských produktů do našich zemí byl malý, v celních zápisech se jen naprosto sporadicky setkáváme s údaji o dovozu medu (1 $\frac{1}{2}$ soudku), žita (12 čtvrtní dovezl Matouš Čížek z Lipníka), slaniny, vepřového a hovězího masa. Tu třeba zároveň uvést tu skutečnost, že ani nákup polského hovězího dobytka v Krakově neměl v tomto roce valného významu. Za celý rok odvedli moravští ná kupci celkem 8 volů z krakovského trhu.⁷⁵ Tu Krakov stále více ustupuje do pozadí za Vratislaví a Poznání.⁷⁶

Povahu pravidelného obchodu měl vývoz koření do našich zemí. Byl zcela v rukou našich obchodníků a řemeslníků (pernikářů), kteří nejednou výlučně za tím účelem přicházeli do Krakova. Zcela pravidelně se nakupovalo jen malé množství koření, a to vždy v několika druzích. Moravští kramáři procházeli krakovskou branou nejvíce s uzlem na zádech či s jízdním koněm; z toho usuztjeme, že šlo především o drobné ochodníky. Moravští obchodníci nakupovali v Krakově koření, které sem přicházelo z černomořské oblasti a leckdy je vyváželi zároveň s jiným kramářským či textilním zbožím, někdy vezli koření zároveň s nákupem solených sledů. Koření na krakovském trhu nakupovali obchodníci ze všech měst a míst rozsáhlé oblasti severní, východní a jihovýchodní Moravy; v celních zápisech se setkáváme s obchodníky z Opavy, Krnova, Těšina, z Jablunkova, z Ostravy (pernikáři), Frýdku, Fryštátu, z Příbora, Rožnova, Valašského Meziříčí, Jičina, Přerova, Olomouce, a z Uherského Brodu.

Na prvním místě v dovozu koření je pepř, jehož se dovezlo 26,5 kamene a 120 liber. Časté jsou zápisy o dovozu zázvoru (celkem 2,5 kamene a 9,5 libry), tureckého šafránu (61,25 libry), hřebíčku (11,5 libry) a bobku (26 liber). Ostatního koření se dovezlo jen nepatrné množství (anýzu, který byl původu dálnovýchodního — čínského a středoasijského a do Krakova ho přiváželi arménští obchodníci přes Lvov — jen půl kamene, muškátového květu 4 libry a kmínu 2 libry).

Jen pro úplnost údajů o našem dovozu z Krakova tu uvádíme, že Tomáš Brych z Olomouce dovezl 40 liber hrozinek „velkých a malých“, Lorek žid z Uherského Brodu a Hanuš Partyk z Jičina deklaroval na krakovské celnici 13,5 libry třtinového cukru. Není třeba zvláště zdůrazňovat, že cukr byl luxusním a drahým předmětem v tehdejší domácnosti a že se obecně k slazení užívalo medu.

Stálou součástí českého importu z Krakova byly kovy, které se již tradičně v Polsku zpracovávaly a vyvážely do zahraničí. V první řadě šlo o olovo, o něž měli naši obchodníci a řemeslníci největší zájem. V r. 1624 jen Michal Šindler z Jičina ho dovezl celkem 21 q; i když nejde o nějaké zvláště velké množství (vzhledem k velké specifické váze), přesto třeba věnovat stručnou poznámku tomuto dovozu, protože jeho rozsah v jiných letech daleko přesahoval výši z r. 1624. Vedle olova Tobiáš Reichel z Opavy dovezl 1 q antimonu.

V souvislosti s dovozem kovů je třeba se zmínit o dalším stálém druhu zboží, které čeští obchodníci nakupovali v Krakově — o síře, i když nejde o kov. Dovozen síry

se zabývali jičínští a frýdečtí obchodníci a povozníci a v r. 1624 se jí dovezlo celkem 6 kamenů a 16 liber.

Pro uspokojení potřeb barvíren čilého severomoravského soukenictví se z Krakova dovážel kamenec (alun, halun). V Krakově ho nakupovali především obchodníci z center tehdejšího severomoravského soukenictví — z Příbora a Jičina. Kamence se užívalo jednak jako barvicího prostředku v soukenické výrobě a jednak jako léku. Do Krakova se dovážel především ze západoukrajinské oblasti, kde jeho nejvýznamnějším haličským nalezištěm byla Dorohobyč.⁷⁷ V r. 1624 bylo ho dovezeno celkem 18 a půl kamene.

Moravští obchodníci nakupovali v Krakově i některé vzácnější cizí (ponejvíce orientální) druhy tkanin. Při všech nákupech jde vesměs o malá množství zboží. Ostravští, valaško-meziríčtí, příborští, těšínská a jičínští obchodníci nakupovali tu vlněnou látku z přísadou hedvábí, uváděnou v celních registrech jako „tatarský muchajor“. Nejvíce — 10 a půl štučky — jí nakoupil těšínský měšťan Friedrich Ronda.⁷⁸ Prostřednictvím Krakova přicházeli na trh i východní kobercové látky (koldry), turecké koberce a pokrývky na koně a blíže neurčená „plocinka tureckie“. Import, který ovšem nebyl nijak zvláště významný, byl zcela v rukou lipnických obchodníků.

V celních registrech se setkáváme se záznamy o importu nití, krajek a tenkých plátének, šátků a čepců. Jejich množství je zcela nepatrné a naše údaje tu pouze doplňují celkový obraz o česko-polských obchodních vztazích realizovaných na krakovském trhu.

*

Sledovali jsme velmi pozorně export českého zboží do Krakova a import z Krakova k nám. Jakkoliv získané poznatky takřka přesně specifikují podíl jednotlivých výrobních oblastí na česko-malopolském obchodě, přec nám ještě nedovolují učinit si bližší představu o významu českého obchodu v rámci krakovského trhu. Tu pochopitelně rozbor charakteru a skladby obchodu nemůže zdaleka dostačovat. Na krakovském trhu se nerealisoval pouze obchod česko-polský, ale Krakov byl nejen významným střediskem obchodu malopolského a podílel se významně na celkovém vnitřním trhu polském, ale jeho obchodní spojení zasahovala daleko do oblastí ukrajinských, rumunských, uherských (slovenských), litevských, slezských a lužických, ba nechybělo ani čilé spojení s oblastmi ruskými, s Gdaňskem, s Lipskem, Norimberkem, Benátkami, Vídní a s městy flanderskými. Proto rozbor výlučně česko-polského obchodu na krakovském trhu, jakkoliv pečlivě provedený, neskýtá ještě dostatečný základ hodnotícím závěrům. Tu třeba ještě provést rozbor celkové skladby krakovského obchodu.

I když celní registra nezachycují veškerý obchod (např. nejsou v nich zachyceny obchodní akce feudálů), přece však skutečnost, že zboží přivážené neb vyvážené z Krakova cizinci bylo pravidelně zatížené cly, nám umožňuje (byť i pracně) stanovit určité proporce obchodu s jednotlivými oblastmi.

Krakovské clo bylo u všech druhů zboží, jež nebylo státním monopolem, vyměřováno důsledně z hodnoty dováženého či vyváženého zboží a v r. 1624 jeho výše činila 1 a $\frac{2}{3}$ %. Z živého dobytka, nakoupeného na krakovském trhu, se platilo 9 haléřů z kusu.⁷⁹ Toto clo byli povinni platit všichni obchodníci a povozníci, kteří nenáleželi pod krakovskou jurisdikci. Záznamy o placení cla svědčí o tom, že krakovští či cizí povozníci, kteří vezli zboží krakovských obchodníků, neodváděli clo podle množství a hodnoty zboží. Odváděli pouze nepatrný poplatek z průjezdu celníci.⁸⁰ Stejně

zvyklosti se zachovávaly při prostém průjezdu Krakovem se zbožím, které bylo určeno jiným městům v Polsku.⁸¹ Všechny tyto skutečnosti třeba mít na zřeteli při zjišťování podílu českého obchodu na krakovském trhu. Krakované se totiž rovnoměrně nezúčastnili obchodu ve své režii se všemi středoevropskými oblastmi. Např. nejintenzivnější je jejich účast obchodní se Slezskem, s českými zeměmi, se saskými a dolnorakouskými městy a naproti tomu obchod s Uhrami (se Slovenskem) a s Podunajím byl téměř zcela v rukou tamních obchodníků. A právě celní příjmy z dovozu uherského vína a slovenské mědi a z importu slezského, českého a saského soukenického a plátenického zboží a z reexportu tohoto zboží do Uher, Sedmíhradska, na Ukrajinu a Litvu dosahovaly absolutně největší položky. Celkově v r. 1624 činily příjmy ze cla 5196 zl. 12 gr. 13 hal. Clo z obchodu s českými zeměmi (kromě Slezska) a z reexportu českého zboží do karpatské oblasti dosáhlo absolutní hodnoty 238 zl. 25 gr. 12 hal., tj. 4,57 % celkové výše celních příjmů.⁸² Vzhledem však k tomu, že clo není rozvrženo rovnoměrně, podíl českého obchodu na krakovském trhu byl vyšší, pohyboval se mezi 6—7 %.

Zjištění, k němuž jsme dospěli, nás vede k uvážlivému hodnocení česko-polských obchodních vztahů na krakovském trhu. Byly sice čilé, ale nepatřily k nejintenzivnějším. V popředí tu stály oblasti Slezka, Uher (Slovenska), Sedmíhradska, Litvy a střediska vnitropolského trhu. Přesto však český obchod na krakovském trhu, vývoz českého zboží řemeslnické výroby a dovoz zemědělských výrobků, polotovarů, soli a orientálního zboží z Malopolska k nám, byl nesporně aktivním činitelem, který přispíval k tomu, že si Krakov i přes hospodářské a sociální změny, k nimž v Polsku dochází v 2. pol. 16. a v 17. století a jež podlomily ekonomiku většiny polských měst. zachoval významné postavení v celkovém hospodářském životě Rzeczki Pospolité.

Poznámky

¹ Winter Z., Český obchod ve 14. věku, *Nová česká revue* 1904; týž, *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách ve XIV. a XV. století*, Praha 1906; týž, *Kulturní obraz českých měst I—II*, Praha 1890—1892; týž, *Řemesla dle národností v Starém Městě pražském od r. 1526—1620*, ČCM LXXV, Praha 1901; týž, *Český průmysl a obchod v XVI. věku* (z pozůstalosti vydal J. V. Šimák), Praha 1913 a j.

² Mendl B., *Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských*, Praha 1947.

³ Graus František, *Český obchod se sukem ve XIV. a na počátku XV. století*, Praha 1950.

⁴ Janáček J., *Dějiny obchodu v předbělohorské Praze*, Praha 1955; týž, *České soukenictví v 16. století*, ČSCH 1956, str. 553 a n.

⁵ Kavka Fr., *Obchod s českými a slovenskými textiliemi v rumunských zemích (do pol. 17. stol.)*, Historický sborník V, Praha 1957, str. 113 a n.

⁶ Pavel Horváth, *Obchodné styky Levoče s Polskom v druhej polovici 16. storočia*, Historické štúdie I, Bratislava 1955, str. 105 a n.; týž, *Moravské sukno v Levoči v 2. pol. stor. 16.*, ČMM 69, Brno 1950, str. 322 a n.

⁷ Lehotská Darina, *Dejiny mesta Pezinka*, Bratislava 1947; táž, *Vývoj slovanské society v Bratislave do konca 17. storočia*, *Slovanská Bratislava* II/3, Bratislava 1950.

⁸ Macůrek Josef—Rejnuš Miloš, *České země a Slovensko ve století před Bílou horou. Z dějin vztahů v oblasti zemědělství, řemesla, obchodu a vzájemné obrany*, Praha 1958.

⁹ Tu třeba uvést nedávno vyšlou studii Františka Matějka, *K dějinám českého obchodu s oblastí haličsko-karpatskou koncem 16. století (Krakov jako transnitní středisko českého zboží)*, *Slovanské historické studie* III, Praha 1960, str. 185—212.

¹⁰ Florovskij A. V., *Česko-ruské obchodní styky v minulosti (IX.—XVIII. století)*, Praha 1954.

¹¹ Kavka Fr., cit. d.

¹² Flđrovskij A. V., cit. d.

¹³ Na tuto skutečnost upozornil již Kavka Fr. ve své studii „Český a slovenský obchod...“. *Sborník historický* V, 1957, str. 113.

¹⁴ Rybarski Roman, Handel i polityka handlowa Polski w XVI stuleciu I—II, Warszawa 1958.

¹⁵ Kutrzeba Stanisław i Ptaśnik Jan, Dzieje handlu i kupiectwa krakowskiego, Kraków 1911; Kutrzeba Stanisław, Handel Krakowa w wiekach średnich na tle stosunków handlowých polskich, Rozprawy Akad. Umiejet, wydziel fil.-hist. I 44, 1903; týž, Handel polski ze Wschodem w wiekach średnich. Przegľad Polski XXXVII, T. 148—149, Kraków 1913.

¹⁶ Považují za svou povinnost vyjádřit svůj dík ministerstvu školství a kultury, jehož mimořádnou pozorností byl mi umožněn studijní pobyt v Polsku.

¹⁷ Registra theloniei civitatis Cracoviensis se zachovala z doby od r. 1589 do začátku posledního desetiletí 18. století a tvoří samostatnou řadu městských rukopisů (Řekopisy No 2115—2250). Ozývaly se hlasy, volající po edici těchto register theloniei. Z polské strany naposledy se tak stalo v časopise Kwartalnik historyczny, roč. LXV, 1958, str. 125. Z české strany pak vyzvedl potřebu edice J. Macůrek v přednášce „Čechové a Poláci v minulosti“, kterou proslvil 7. IV. 1959 v Krakově na prvním zasedání Československo-polské historické komise. Tiskem vyšla v Slezském sborníku, roč. 57, 1959, č. 4, str. 480 a n.; viz rovněž Kwartalnik historyczny, roč. LXVII 1960, No 2, str. 329 a n.

¹⁸ Srov. Hejl Fr., Městský archiv v Krakově a jeho význam pro studium česko-polských a slovensko (uhersko)-polských vztahů od konce 15. do konce 18. století, ČMM 1960, roč. 79, str. 288 a n.

¹⁹ Srv. pozn. 17.

²⁰ Krakov jako významné středisko obchodu a po dlouhou dobu i politické centrum polského státu postrádá dosud moderní monografii. Starší práce o dějinách Krakova, jejíž autoři vycházejí z pozitivizmu, dnes již i po stránce faktografické jsou překonány a nadto naprosto nevyhovují. Platí to zejména o studii Kutrzeby — Ptašnika „Dzieje handlu i kupiectwa krakowskiego“ (Kraków 1911), jejíž autoři právě pod vlivem německé buržoasní historiografie význam Krakova jako obchodního centra nedocenili. Např. tvrdí, že v X. století měl Krakov „znaczenie nie wielkie“ (tamt., str. 1). S tímto názorem nelze souhlasit. Vždyť není náhodou, že o Krakovu píše ve své známé relaci Ibrahim ibn Jákúb. Krakov byl již tehdy zřejmě znám jako středisko, odkud přijížděli nejen polští, ale i východoslovanští kupci do Prahy a Ibrahim považoval za nutné tuto skutečnost zvlášť zdůraznit. Krakov ležel na křižovatce významných obchodních cest vedoucích Moravskou branou dále na východ do oblasti květoucího Kyjevského státu a na cestách z jihu na sever a severozápad. A konečně rozsáhlé obchodní styky krakovské komunity, dosvědčují i nálezy mincí, zvláště časté od přelomu 9./10. století. Uvědomíme-li si, že v 10. století peníze nebyly oběživem v moderním slova smyslu, ale především mírou hodnoty a předmětem thesaurace bohatých feudálů a kupců, pak výskyt mincí (nejprve arabských, později — od poloviny 10. století — západoevropských a posléze od 2. poloviny 10. století vlastních polských) zává, že Krakov již v 10. století byl poměrně významným obchodním střediskem, ještě podtrhuje.

²¹ Kutrzeba, Handel polski ze Wschodem w wiekach średnich, Przegľad Polski XXXVII, T. 148—149, Kraków 1903.

²² Kutrzeba, Tarify celne i polityka celna w Polsce od XIII do XV wieku, Ekonomista III, 1902 č. 1—2.

²³ Historija Polski I/2, pod redakcją H. Lowmiańskiego, Warszawa 1955, str. 369.

²⁴ V letech 1562—1565 vvezlo se z Polska za 1 rok průměrně po 52 tis. laštů obilí, v r. 1618 stoupl již vývoz na 129 tis. laštů, tj. zvýšil se takřka 2 a 1/2 krát — srov. Historia Polski I/2, str. 380.

²⁵ Tak např. 15. ledna 1624 proclivali moravské sukno 3 obchodníci z Frýdku, 27. ledna 5 měšťanů z Jičína proclivalo sůl, pálenku a koření, které vyváželi z Krakova na Moravu („...za hranice“). 31. ledna deklarovali zboží Vojtěch Sojka z Ostravy a Václav Jifíček z Frýštátu atd.

²⁶ Otázkou dopravy zboží z českých zemí na krakovský trh se podrobně zabývá Fr. Matějek ve své studii „K dějinám českého obchodu...“ (Slovenské studie III, Praha 1960, str. 188 a n.), a proto se dotýkám této otázky pouze tehdy, kdy se situace v pobělohorské době liší od období konce 16. století. — Stěží mohou vyslovit souhlas s Matějkovou tézí, v níž autor vyslovuje určitě pochybnosti o možnostech provozování obchodu s krosnou na zádech. Všimneme-li si pozorně všech údajů celních rejstříků jako celku a zvláště záznamů o obchodu se Slovenskem, tu vidíme, že např. s žilinskou oblastí je takový obchod zcela pravidelný a předpokládat spolujízdou s jiným obchodníkem či formanem je vyloučeno. Jak rozsáhlý byl právě tento drobný obchod s krosnou, ukazují právě celní registra, kdy s oblastmi severního Slovenska tento obchod byl zcela pravidelný. Proto Matějková pochybnost o možnosti takového obchodu jest naprosto zbytečná a neodůvodněná.

²⁷ Protože v tomto případě šlo zpravidla již o větší množství zboží, obchodník je přihlásil k proclení a pak vyčkal příhodnou příležitost, kdy využil povozu směřujícího k cíli jeho cesty.

V takovém případě při deklaraci zboží celník si zpravidla vedle jména a původu obchodníka, druhu a hodnoty zboží i výše cla poznamenal: „...wloży, komu się trafi“.

²⁸ V devadesátých letech 16. století bylo ještě pravidlem, že celník přesně uvedl počet koní či vozů, s nimiž přijížděl obchodník do Krakova. — Srov. Matějek, cit studie, str. 190—192 a příloha na str. 211—212.

²⁹ Srov. Rybarski Roman, Handel i polityka handlowa Polski w XVI stuleciu, T. II, str. 311—312. — Viz rovněž „Prawa i przyw. Krakowa“, T. I, s. II; Chmiel A., Zródła do historii cywilizacji w Polsce.

³⁰ Tamtéž.

³¹ Srov. Rybarski R., Handel i polityka... II, str. 175—225.

³² Jakub Rosenberg přivezl krámské zboží v celkové hodnotě 66 zl. a Mendel 2 balíky knih.

³³ V celních rejstřících se setkáváme s těmito jmény: Tomáš Kramář z Lipníka, Jurek z Lipníka, Jurek Wagner, Bartoš Bohuš, Osmolský, Hoffmann Forman, Šimon Čížek, Dominik Fišer, Jan Noha, Šimon Sorčák, Foltýn z Lipníka, Gaidel, Tomáš Hebel, Matouš Čížek a Abraham z Lipníka.

³⁴ Obchodu s Krakovem se zúčastnili tito měšťané: Januš Kramář, Tomáš Martin, Mikuláš Hřebenáš, Mikuláš Remenáš, Jiřík Přesný, Teplovský, Petr Šulc, Vavřinec Voščíčský, Valentin z Frýdku, Jura Joch, Tomáš Košundra a Jiří Pasirovský.

³⁵ Celní rejstříky nás zpravují o těchto obchodnících: Tomáš Koval, Tomáš Maier, Bartoš Lutzman, Štefan Bauer, Jura Rožinský, Ondřej Wiessner, Michal Šindler, Jurek Mendryk, Jiří Zelner, Adam z Jičina, Zachariáš Tam, Jan Libušín, Václav Bílek, Jiří Krásenský, Ondřej Jungier, Ondřej Cimr a Hanuš Partyk.

³⁶ Tu třeba uvést alespoň tyto obchodníky: Jan Saidel, Jurek Petřvský, Jurek Petr Wolf, Petr Fabián, Tomáš Piš, Tomáš Rudzický, Sojka, Hanuš Freiwirt a Jan Škopek.

³⁷ Z Opavy dojížděli do Krakova tito měšťané: Jura Miloš, Foltýn Najdorfer, Samuel a Jan Kus, Havel Zemla, Adam Vodáskův, Jura Miloš, Pavel Skřipčák, Bartoš Klus, Balcer Strait, Křištof Molitor, Jan Kraus, Tobiáš Ráček, Jiří Čermák, Tobiáš Reichel, Martin Haicik, Pavel Laisner, Matyáš Václav, Jakub Klenovič, Mikuláš Benda, Jan Zelenka, Jiří Bitomský, Mikuláš Broda, Podleška a Matyáš Matrzycz (sic!).

³⁸ Jan Ambruž, Jiří Stencl, Michal Diák, Petr Valentin a Jan Solák.

³⁹ Martin Semeník, Pavel Kostka a Pavel Přerovský.

⁴⁰ Pavel Křištofolides, Řehoř z Ostravy, Jura Toman, Ondřej Jura, Jura Forman, Jiří Malař, Martin Křička, Václav Sojka, Tomáš Pernikář, Vojtěch Sojka, Valentin Friedrich, Ondřej Obecný, Michal Radosta a Kašpar Moc.

⁴¹ Adam Fram, Tkáč z Fryštátu, Václav Servus, Václav Jiříček, Lukáš Pieskovčín, Martin Polák, Adam Konopka, Lukáš Bronický a Čapek.

⁴² Moises Jelen a Jakub Žid.

⁴³ Jan Süssler a Kašpar Schneider.

⁴⁴ Postav českého sukna podle ustanovení cechovního statutu v Krakově z r. 1536 měl mít 32 krakovské lokty a podle tarifu cen krakovského vojvodství z r. 1565 40 loktů — srov. Rybarski, cit. dílo, II, str. 332—333. Jeden krakovský loket podle Rybarského a Czackého měl 54, 94 cm.

⁴⁵ František Matějek ve své studii „K dějinám českého obchodu...“ (Slovanské studie III, str. 191) mluví o převaze krakovských obchodníků a opírá svou tézi o údaje, komu se zboží vezlo. Domníváme se, — a pozorně studium údajů register vcelku tomu nasvědčuje —, že čilý obchodní ruch mezi sousedními oblastmi a jistá specifikace co do druhů vyváženého zboží vytvořila systém ustálených obchodních vztahů a podporovala i specifikaci krakovských obchodníků podle druhu zboží. Takto se vytvářely možnosti pro navázání určitého stálejšího obchodního spojení. Proto nám za to, že údaje, které nám skýtají celní knihy a v nichž se poznamenává, komu se zboží dováželo, nejsou odrazem závislosti českého obchodu na krakovských obchodnících, ale jsou důkazem, že zboží bylo krakovskými obchodníky u moravských dodavatelů zakoupeno, tedy považují takový údaj za svědectví pouze stálého obchodního spojení. Tento závěr potvrzuje např. i skutečnost, že s podobnými údaji se setkáváme i při přjezdu jiných obchodníků, např. z Vratislavi, Norimberka, Prešova, Košic a pod. Přesnější představu o vztazích mezi českými a krakovskými obchodníky (a konec konců i přepravci) získáme teprve dalším studiem i jiného materiálu, vzešlého z činnosti městské agendy.

⁴⁶ I „bela“ sukna neměla přesnou míru a její délka kolísala podle druhu tovaru. Ale i u jednotlivých druhů není stále stejná a mění se v jednotlivých časových intervalech. Tak jeden balík svidnického sukna v r. 1506 měl 30 postavů, 1 balík slezského sukna v r. 1584 měl 35,25 postavů a v r. 1586 již 43,3 postavů. 1 balík „prostého“ sukna měl mít nejprve 25, později 26, 28, 32 postavů, nejčastěji pak 30 postavů (v r. 1585). Balík různých slezských suken v letech 1583—1585 měl 28—36 postavů; nejčastěji se ovšem setkáváme s údajem 30 postavů. Domníváme se, že balík

moravského sukna, které bývá velmi často uváděno v souvislosti se slezským sukmem, měl rovněž přibližně stejný počet postavů, tzn. asi 30. — Srov. Rybarski, cit. dílo, I. str. 230 a n., II, str. 332—333.

⁴⁷ Rybarski Roman, Handel i polityka handlowa... II, 1958, str. 204.

⁴⁸ Matějka Fr., K dějinám českého obchodu..., Slovanské studie III, Praha 1960, str. 198. Tu poněkud udivuje autorova nepřesnost zpracování údajů celních rejstříků.

⁴⁹ Matějka Fr., c. d., str. 198.

⁵⁰ O rychlém růstu řemeslnické výroby koncem 16. a na počátku 17. století v Příboře, v poddanském městě olomouckého biskupa, svědčí privilegium z r. 1608, udělené biskupem Františkem Dietrichštejnem cechu příbořských soukeníků. Po celé 17. století skvětala soukenická výroba. V lánové visitaci z r. 1676 se uvádí, že tu bylo 59 mistrů a 189 řemeslnických tovaryšů, kteří pracovali v soukenických dílnách. K roku 1728 vzrostl počet cechovních mistrů na 178, kteří pracovali na 98 stavech. — Srov. Fr. Mainuš, Vlnářství a bavlnářství na Moravě a ve Slezsku v XVIII. století, Praha 1960, str. 38. — Nemáme po ruce údaje o počtu řemeslníků z poč. 17. století, ale svědectví o vývozu sukna a jeho prudkém vzestupu koncem 16. a zvláště počátkem 17. století nasvědčují tomu, že k rychlému rozvoji soukenictví a vzrůstu počtu mistrů a tovaryšů došlo již před třicetiletou válkou.

⁵¹ Z register za rok 1624 se pouze jednou dovídáme o tom, že moravský dovozce Jan Saidak z Přebora neprodal všechno přivezené sukno (dovezl 1. září 99 postavů) a 5. září krakovský celník poznamenává: „...19 postawow sukna Morawskiego... wiezie nazad do domu.“

⁵² O prodeji moravského sukna ve Lvově poč. 17. století viz Krypjakevč I., Materialy do istoriji trogovli Lvova, Zapysky nauk. tov. im. Ševčenka, sv. LXV, 1905, str. 1—46.

⁵³ Např. krakovský měšťan Burgoni, který 17. ledna přivezl 101 postav moravského sukna, 7. II. vyvezl dále „do Węgier“ 41 postavů. Jan Stanislav Puzel z Krakova vyvezl 50 postavů moravského sukna rovněž bez bližšího určení do Uher.

⁵⁴ P. Horváth, Moravské sukno v Levoči v druhé polovině 16. století, ČMM 1950, str. 323 an.

⁵⁵ K této otázce srov. Fr. Kavka, cit. d., str. 157—158.

⁵⁶ N. Iorga, Istoria comerțului românesc I, Bukurešť 1925. — O. F. Jirkeli, Der Handel der Siebenbürger Sachsen in seiner geschichtlichen Entwicklung, Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde 1913. — Acte si scrisoare din arhivele ora elor Ardelene Bistrița, Brașov, Sibiu publicate de N. Iorga (1358—1600), Bukurešť 1911. — Fr. Kavka, Český a slovenský obchod..., str. 127 n.; tu uvedena další literatura.

⁵⁷ Šibiň (Sibiu) necelých 30 let po Košicích (r. 1371) získala právo nuceného skladu pro Polsko.

⁵⁸ Fr. Kavka, Český a slovenský obchod..., str. 146 a n.

⁵⁹ Srov. u Matějka, cit. d., str. 199.

⁶⁰ Z Krakova se vyváželo velké množství plátna zvláště na Ukrajinu, do Sedmíhradska, Uher i do polských měst. Reexportují se různé druhy plátina: bílé, černé, barevné, kolínské, německé a slezské. Např. pouze slezského plátina se v r. 1624 vyvezlo do Sedmíhradska a Uher (včetně Slovenska) 586 štuček a 18 loktů. Bez bližší specifikace bylo sem v téže době vyvezeno 179 štuček 37 loktů. Je možné, že moravské plátno bylo v reexportu zahrnuto buď do plátina slezského či vyváželo se bez bližšího označení. Ovšem tento závěr zůstává hypotetický. — Při našich úvahách třeba upozornit ještě na jednu skutečnost. Značná část výroby plátina v českých zemích byla skoupěna slezskými obchodníky, dále upravována a pak vyvážena pod označením jako plátno slezské. Na tuto skutečnost již upozornili starší badatelé (Florovskij aj.). Pro přesnější obraz celkového obchodu bude třeba prostudovat ještě obchod Nisy, Kladska, Vratislavi, Hlohova a Ratiboře, především ovšem důkladně se seznámit s českým vývozem do Slezska, abychom mohli přesněji určit rozsah obchodu s českým a moravským plátnem na polském trhu vůbec.

⁶¹ Celní rejstříky z r. 1624 nám nedovolují přesně určit počet kos v jednom sudu. Vycházíme-li ze zjištění Matějkových (cit. studie, str. 200), který na základě údajů z prosince 1593 dochází k počtu 550 kusů na jeden sud, pak v r. 1624 bylo z českých zemí do Krakova dodáno celkem 8100 kos.

⁶² Podle krakovského tarifu cen z r. 1633 měla 1 „ryza“ papíru 20 liber a libra měla 25 malých archů. — Srov. Rybarski, Handel i polityka... II, str. 339.

⁶³ Rybarski R., cit. d. II, str. 198.

⁶⁴ Matějka Fr., cit. d., str. 200—201.

⁶⁵ Archiwum miejskie i wojewodskie, Krakov, Regestra thelonei civ. Cracoviensis, sign. 2142, passim.

⁶⁶ 2 vědra = 1 hl.

⁶⁷ 1 sud = 14 věder — viz Rybarski, cit. d., II, str. 338.

⁶⁸ Hlavními dodavateli uherského vína na krakovský trh byli obchodníci z Prešova, kteří dovezli (za jediný rok) 1006 sudů, na druhém místě s 527 sudy následuje Bardějov. Přes Levočou bylo dodáno 314 sudů; Košičtí dovezli 297, Kežmarští 191, Tokajští 54, obchodníci ze Sabinova a Lubovle po 32 sudech, z Dukly bylo dopraveno 30 sudů atd. Na dovozu uherského vína se významně podíleli krakovští měšťané a zvl. malopolská šlechta, která využívala k dopravě robotní práce svých poddaných; tak např. kníže Ostrowski, krakovský kancléř, Andrzej Lipski, Jeronym Komornicki, Dembiński, Grodecki, Stanisław Zaleski, Kryštof Sulowski, Kormanicki, Stanisław Rogożyński aj. jsou pravidelně uváděni v krakovských celních registrech. Rovněž značná účast krakovských konšelů na dovozu uherského vína nás nepřekvapuje.

⁶⁹ Rybarski R., *Handel i polityka* . . . , II, str. 175.

⁷⁰ Rybarski R., *tamtéž* II, str. 194.

^{70a} K této otázce viz údaje u Rybarského, cit. dílo I, str. 90–91. — Cenné údaje přináší i starší práce H. Wendta, Schlesien u. Orient, *Ein geschichtlicher Rückblick* (Darstellungen und Quellen zur schlesischen Geschichte, B. 21), Vratislav 1916, str. 168 an.

⁷¹ V letech 1549/50 jich odebrali 7080, v r. 1584 3700 kusů — srov. Rybarski, *Handel i polityka* . . . II, str. 176, 195.

⁷² Z tohoto zjištění vyplývá určitý metodický poznatek, totiž že zjištěné hodnoty obchodu v jednotlivých letech mají do určité míry relativní charakter. Absolutní platnost mají pouze pro zkoumané období, jinak pro zkoumání dějin obchodu jsou výlučně svědectvím tendence, nelze je zevšeobecňovat, zabsolutňovat.

⁷³ Matějek, cit. dílo, str. 204.

⁷⁴ V celních zápisech se pro označování míry důsledně používá dialektický tvar „garcza“.

⁷⁵ K 20. březnu 1624 je uveden zápis, že Valentin Kobielarczyk „od 41 wolów za granice pendzac“ na clu zaplatil 20 grošů 9 hal.

⁷⁶ J. Janáček, ve své studii „Dějiny obchodu v předbělohorské Praze“ (Praha 1955) konstatuje, že v období před Bílou horou se přihánělo jen do Prahy kolem 1000 ks polských volů. Pravděpodobně hlavním dodavatelem byla Vratislav a Poznaň.

⁷⁷ Rybarski, cit. dílo I, str. 145.

⁷⁸ O muchajoru viz blže Charewiczowa L., *Handel średniowiecznego Lwowa, Lvov 1925*, str. 87.

⁷⁹ Tak např. 16. VII. hnal 4 voly Jurek Mendrych z Jičína a proplatil cla 4 groše. 20. III. Valentin Kobielarczyk hnal 41 volů a zaplatil 20 grošů 9 hal.

⁸⁰ Tuto skutečnost potvrzují četné zápisy, z nichž alespoň některé uvedme jako doklad:

	zl.	gr.	den.
27. L. Stanisław Burgoni [cives] Crac[oviensis] ad civitatem sukna morawskiego postawów sto i ieden furman wiozac [zaplatil]	—	4	—
17. V. Samuel Izraelowicz żyd Crac. od 150 par botow safianowych, 5 płocinek tureckich, to wszystko taxował na grzywien 390 . . . za granice	—	—	—
19. V. Aron Szymonowicz żyd Crac. ad civit[atem] towarow słonskich (sic!) cwelichu 160, obrusow, serwet, kraiek, od roznych sukien za złotych 993 10 gr. furman wiozac	—	2	—
21. V. Chamczyk żyd Crac. significavit ad civitatem dwa węzly sukna morawskiego furman wiozac	1	19	—
31. V. Marcin Pacoszka c. c. ad civitatem postawow morawskiego 83, Stanisław Januszowicz 51, Szymon Trombkowicz 47, plotna 6 sztuk, Januszowicz 6 sztuk, Trombkowicz 12 sztuk furman wiozac	—	4	—
5. VI. Michal żyd Crac [oviensis] sign[ificavit] do Lublina towarow za fl. 120, kos 400 trawnych, 8 postawow morawskiego furman wiozac	—	1	—
17. VI. Jura Rozynsky z Iczyna significavit ad civitatem sukna morawskiego postawow 220 furman wiozac civi[us] Crac[oviensis]	—	6	—
Grzyk z Lipnika sig nificavit ad civ[itatem] plotno [civibus] cracoviensis Rogalicowej kensow 20, Urbanowej kensow 20, Adam Buszko 20, wiozac	—	2	—
18. VI. Andrzej Krepka z Karwiny z towarem do Lublina 6 bel sukna morawskiego Chamczykowi, żydowi Hauerovi idena sztuka	—	3	—
23. VI. Marcin Januszowicz od iednego pulkufka wina morawskiego, 10 postawow sukna morawskiego	—	2	9

V uvádění příkladů by bylo možno pokračovat. Na potvrzení našich závěrů není bez zajímavosti uvést ještě tento příklad: 17. VIII. jeli společně do Krakova dva Moravané: Jura Rožinský z Jičína vezl krakovským obchodníkům Cyrusovi a Jarzynovi 549 postavů sukna a zaplatil pouze 11 gr. cla. Zároveň s ním jel Jan Sailer se 66 postavů sukna na krakovský trh a zaplatil plně

clo 4 zl. 4 gr. O dva dny později vracel se Rožinský s nákupem pálenky a kamence a nyní již zaplatil plné clo — 1 zl. 29 gr.

⁸¹ Srov. zápis k 5. VI. a k 18. VI. v pozn. 80.

⁸² Při našich propočtech brali jsme v úvahu pouze to zboží, u něhož je výslovně uveden český původ či je určeno k vývozu do českých zemí. Problematická označení „za hranice“ jsme důsledně eliminovali.

Резюме

ЧЕШСКАЯ ТОРГОВЛЯ НА КРАКОВСКОМ РЫНКЕ ПОСЛЕ БИТВЫ НА БЕЛОЙ ГОРЕ

В настоящей статье, посвященной чешско-польским отношениям, автор прежде всего занимается теоретическими вопросами международных отношений, уделяя особое внимание проблематике торговых связей. Он анализирует успехи чехословацкой историографии, достигнутые в этой области.

Во второй части своей статьи автор анализирует вывоз чешских товаров в Краков и через посредство Кракова в Венгрию (в Словакию), в Трансильванию, на Украину и в Литовское княжество. На основе анализа краковских таможенных книг из 1624 г. доказывает, что в чешском вывозе в Краков в первую очередь находили применение изделия цехового ремесленного производства и возникающих текстильных мануфактур. Важное место занимало моравское сукно, которого за 1624 г. в общем вывезли 3 834 постава, т. е. приблизительно 84 250 м. Целие 32 % этого вывоза были предназначены для дальнейшего экспорта в Венгрию, Словакию, Трансильванию, на Украину и в Литовское княжество. Вывоз моравского сукна развивался по постоянно восходящей линии, как доказывает автор на основании сравнения данных о вывозе сукна из второй половины XVI в. Главными поставщиками моравского сукна были восточноморавские, североморавские и опавские центры суконного производства, прежде всего Нови-Йичин, Пршибор и Фридек. Наряду с сукном значительное место в экспорте чешских товаров в Краков занимало моравское полотно, которого вывезли в целом 851 штуку, далее изделия железного ремесла (в первую очередь косы для травы), медь, олово, стекло, бумага, деревянные ушаты и посуда. Среди изделий сельскохозяйственной продукции передовое место заняло опавское шиво, вывоз которого в течение всего XVI в. и в первой четверти XVII в. все поднимался. Второе место принадлежало моравскому вину, которого вывезли в целом 40 бочек и 6 ведер; регулярно вывозились хмель и уксус, по случаю также мед и сушеная слива.

В третьей части своей статьи автор характеризует размеры импорта товаров из Кракова в чешские земли. Устанавливает, что он сохраняет свой традиционный характер. Речь идет прежде всего о вывозе воловых и телячьих шкур в сыром виде, который однако в сравнении с данными из XVI в. резко понижается. Значительное место и впредь занимает импорт величской соли (ввезено больше чем 100 возов), сельдей (29 бочек), тонкой и грубой овечьей шерсти (в целом ввезено 38 центнеров 8 фунтов), восточных пряных товаров, ковров и тканей. Резко понижается ввоз крупного рогатого скота, мяса и животного жира. Из металлов в чешские земли вывозилось олово, из неметаллов сера. Для нужд моравских красилен сукна из Кракова ввозили квасцы. Постоянную и резко восходящую линию отмечает ввоз польской водки (за 1624 г. ввезли 1651 сосуд).

В заключении автор доказывает, что чешская торговля на краковском рынке представляла 6—7 % общего оборота.

Перевела А. Гейлова

Résumé

LE COMMERCE TCHÈQUE AU MARCHÉ DE CRACOVIE APRÈS LA BATAILLE DE LA MONTAGNE-BLANCHE

Dans son essai sur les relations tchéco-polonaises, l'auteur s'occupe, en premier lieu, de questions théoriques concernant les relations internationales et relève les problèmes des relations économiques. Il apprécie les réalisations obtenues par l'historiographie tchécoslovaque dans ce domaine.

Dans la seconde partie de son étude, il analyse l'exportation des marchandises tchèques à Cracovie et, par l'intermédiaire de celle-ci, en Hongrie (Slovaquie), Ukraine et Lituanie. Se basant sur l'analyse des registres douaniers de Cracovie de l'an 1624, il démontre que, dans l'exportation tchèque à Cracovie, entraient en jeu surtout les produits de la fabrication artisanale des corps de métier et des manufactures récemment fondées. C'était le drap morave qui prenait une des premières places, exporté, en 1624, au nombre de 3834 „postavs", c'est-à-dire 84 250 mètres environ. Les 32 % entiers étaient destinés à la réexportation en Hongrie, Slovaquie, Transylvanie, Ukraine et Lituanie. L'exportation du drap morave avait toujours une tendance montante ce que prouve l'auteur en comparant les dates sur l'exportation du drap dans la deuxième moitié du XVIe siècle. Parmi les fournisseurs principaux se trouvaient les centres de fabrication drapière de Moravie de l'Est et du Nord, surtout Nový Jičín, Příbor, Opava et Frýdek. A côté du drap, une place importante dans l'exportation des marchandises tchèques à Cracovie occupaient: toile morave, exportée, au total, au nombre de 851 pièces, ensuite produits du métier travaillant le fer (en premier lieu faux servant à couper l'herbe), cuivre, étain, verre, papier, cuves en bois et vaisselle. De la production agricole, il faut mentionner en première place la bière d'Opava, dont l'exportation agrandissait au cours du XVIe et dans le premier quart du XVIIe siècles. A la seconde place, il faut nommer le vin morave, exporté, au total, au nombre de 40 tonneaux et 6 seaux, c'est-à-dire 24 hectolitres environ. On exportait régulièrement du houblon et du vinaigre et, occasionnellement, aussi du miel et des pruneaux.

Dans la troisième partie de son étude, l'auteur délimite le volume de l'importation des marchandises de Cracovie, destinées aux pays tchèques. Il constate que celle-ci maintient son caractère traditionnel. Il s'agit, tout d'abord, de l'exportation des peaux vertes de boeuf et de veau, mais celle-ci, comparée aux dates du XVIe siècle, diminue rapidement. Une place importante appartient toujours à l'importation du sel de Wieliczka (on en a importé plus de 100 chars), des harengs (29 tonneaux), de la laine fine et grosse du mouton (importation totale: 38 quintaux et 8 livres), des épices orientales, des tapis et tissus. L'importation du gros bétail, de la viande et des graisses animales baisse rapidement. En ce qui concerne les métaux, on exportait aux pays tchèques du plomb, quant à non-métaux, du soufre. Pour satisfaire les besoins des teintureries du drap moraves, Cracovie leur fournissait de l'alun. Une ligne montante, constante et rapide, se constate dans l'importation de l'eau-de-vie polonaise (en 1624, on a importé au total 1651 de vases).

En concluant, l'auteur démontre que le commerce tchèque au marché de Cracovie représentait 6-7 % du mouvement total.

Traduit par P. Beneš